

NEM Verspreidingsonderzoek Bever en Otter

Elk jaar zijn er weer veel medewerkers van de waterschappen en deelnemers van de bever en otterwerkgroep van de Zoogdiervereniging (CaLutra) die de verspreiding van bever of otter bijhouden in hun gebied. Dankzij deze inzet is het mogelijk om veranderingen in verspreiding van deze semi-aquatische zoogdieren te volgen. Dit project is sinds 2012 onderdeel van het NEM. Hier bespreken we de resultaten tot en met 2016 (bever) of tot en met begin 2017 (otter).

Inventarisatie bever

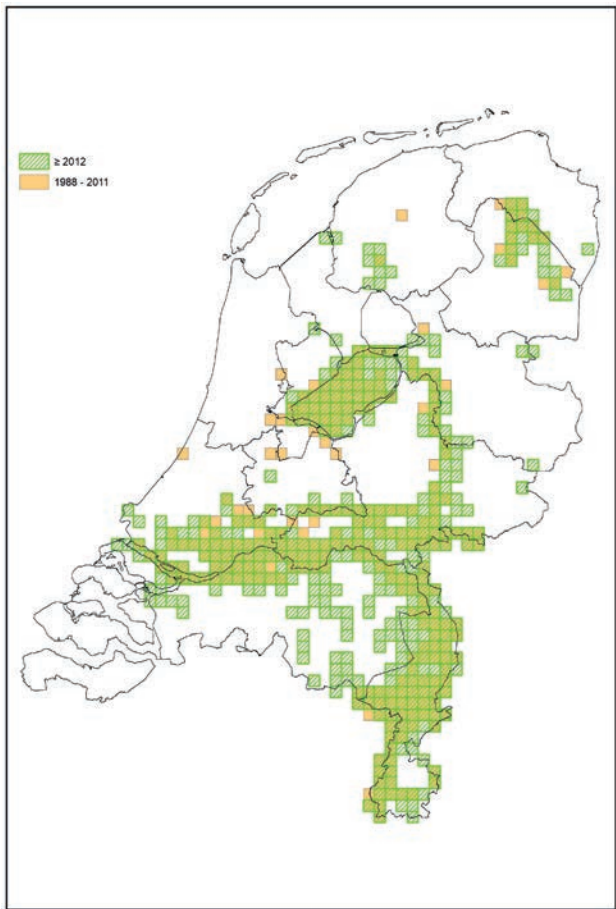
Sporen van bever (vraatsporen, geurmerken, burchten, hollen, legers, dammen, beverkanalen) zijn doorgaans goed te herkennen en gemakkelijk te vinden. Een aantal deelnemers van CaLutra volgt al enkele jaren hun 'eigen' bevers. Daarnaast leveren de medewerkers van de waterschappen gegevens, want zij kunnen relatief eenvoudig achterhalen en weergeven waar bevers voorkomen.

Inventarisatie otter

Hoe anders is dit voor de otter. De sporen van otter (vraatsporen, uitwerpselen, hollen, glijbanen) zijn doorgaans veel lastiger te vinden en herkennen dan sporen van bever. Bij de otter zou het de medewerkers van de waterschappen veel tijd kosten om een compleet beeld van de verspreiding binnen hun werkgebied te verkrijgen. De waterschapsmedewerker kan wel fungeren als 'waakhond' om te achterhalen of er überhaupt otters aanwezig zijn. Jaarlijks levert de Zoogdiervereniging de verspreiding van de otter aan de waterschappen met de vraag of er volgens hun gebieden met otters door ons worden gemist. Treft een medewerker sporen van otter aan op tot dan toe onbekende locaties, dan zal het waterschap de Zoogdiervereniging inlichten. De Zoogdiervereniging neemt vervolgens contact op met CaLutra om met behulp van haar vrijwilligers via gerichte inventarisatie duidelijk te krijgen van welk deel van een watersysteem de otters gebruik maken.

Verspreiding bever

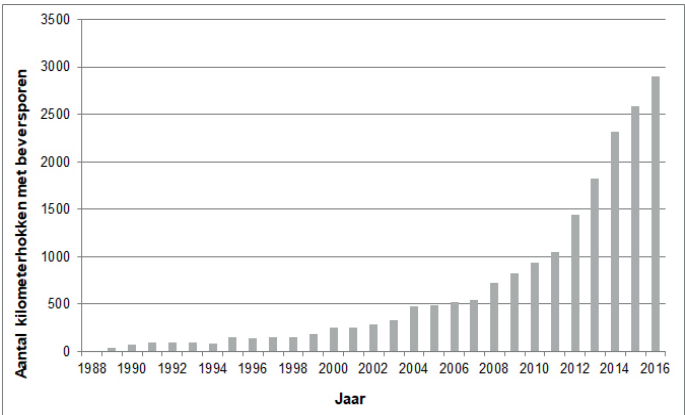
In figuur 1 staat de verspreiding van de bever weergegeven op het niveau van 5x5 km-hokken (atlasblokken) tot en met 2016. In grote lijnen geeft deze kaart een actueel beeld van de verspreiding. Al zijn er enkele locaties uit de periode na 2011 die inmiddels niet meer bij bevers in gebruik zijn. Zo zijn de twee hokken rond de grens van Twente en Achterhoek maar tijdelijk in gebruik geweest. Net als vorig jaar is er verder weinig veranderd en breid de bever zicht uit. De meest opvallende uitbreidingen liggen bij Makkum in Friesland en bij Vleuten in Utrecht. De belangrijkste uitbreidingen bij bestaand leefgebied zijn te vinden op de hogere zandgronden van Oost-Brabant. Een veelbelovende uitbreiding is te zien bij het Zwarte Meer en Zwarte Water. De eerste vestiging van bevers in de Wieden/Weerribben komt daarmee steeds dichterbij. Tegelijkertijd wordt Zwolle langzaamaan omsingeld door bevers en het zal niet lang meer duren voordat de bever zich binnen de stad gevestigd zal hebben. Daarmee schaaft de hoofdstad van Overijssel zich dan in het rijtje steden waar al langere tijd bevers leven, zoals Roermond, Lelystad, Almere, Dordrecht, Arnhem, Gouda en Culemborg. In de andere bekende leefgebieden is er op basis van 5x5 hokken niet (Flevoland) of nauwelijks sprake van uitbreiding (Noordoost Nederland, Rivierengebied, Limburg).

Figuur 1. Verspreiding van bever in de periode 1988-2016 op 5*5 km-hok niveau.

Toename in verspreiding bever

Uit figuur 2 komt goed naar voren dat de bever nog steeds toeneemt in verspreiding. De start van het meetnet in 2012 is ook duidelijk herkenbaar. Over de periode 2012-2014 is er een toename van 30% per jaar. In 2015 is die toename echter afgenomen naar 11%. Voor 2016 is de groei met 12% nauwelijks groter. Het is even afwachten of het hier gaat om een blijvend lager niveau van groei, of dat het een tijdelijke dip betreft. De populatie blijft in ieder geval nog steeds groeien en dat werd ook verwacht. Vanwege de toename in het aantal hokken met sporen mag aangenomen worden dat ook het aantal dieren toeneemt. Geschat wordt dat er in het voorjaar van 2017 ongeveer 1.900-2.000 bevers aanwezig waren. Aangezien in grote delen van Nederland nog geschikt habitat aanwezig is, wordt verwacht dat de groei in verspreiding (en dus aantallen) verder doorzet. Dankzij herinrichting van beeksystemen en natuurontwikkeling wordt het landschap zelfs steeds geschikter voor bevers.

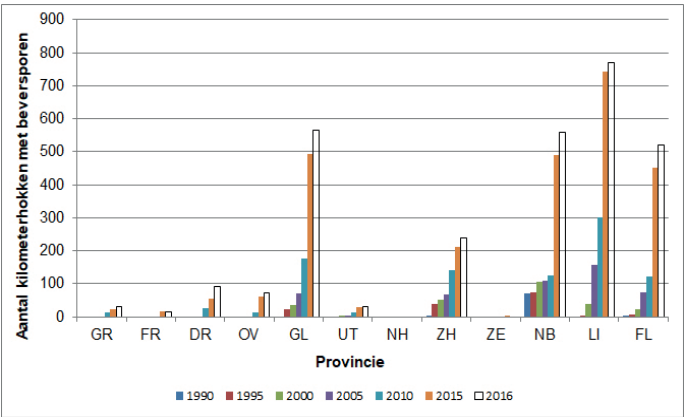

Figuur 2. Ontwikkeling in het aantal kilometerhokken in Nederland met beversporen in de periode 1988-2016. De jaren 2009 en 2010 zijn geïnterpoleerd.

Limburg blijft de provincie waar overduidelijk de meeste kilometerhokken met sporen van bevers aan te treffen zijn (figuur 3), maar de groei gaat er hier wel uit. Andere provincies met veel bevers zijn, in afnemend aantal km-hokken; Gelderland, Noord-Brabant, Flevoland en Zuid-Holland. Daarmee is Gelderland, Noord-Brabant voorbij gegaan in aantal km-hokken met bevers, nadat het vorig jaar al Flevoland voorbijstreefde. Wat opvalt is dat in die laatste drie provincies de toename in het aantal km-hokken met beversporen in het laatste jaar vergelijkbaar is en rond de 70 ligt. Ruim het dubbele van de toename in Limburg. Opvallend is verder dat de grootste toename in de belangrijkste beverprovincies met name heeft plaatsgevonden in de periode van 2010 naar 2015. Terwijl in Zuid-Holland die toename veel geleidelijker heeft plaatsgevonden.

Relatief gezien heeft het afgelopen jaar in Drenthe de grootste groei plaatsgevonden (factor 1,7), gevolgd door Groningen (factor 1,4).

De absolute toename over de laatste zes jaar (in aantal km-hokken met sporen), is het grootst in Limburg, op de voet gevolgd door Noord-Brabant, Flevoland en Gelderland. Kijken we over dezelfde periode naar de relatieve toename dan is die het grootst in Overijssel, Noord-Brabant en Flevoland (respectievelijk factor 5,6, 4,4 en 4,3). De relatieve toename over die periode is het laagst in Zuid-Holland, Groningen en Limburg (respectievelijk factor 1,7, 2,1 en 2,6). Alleen Zeeland en Noord-Holland hebben nog steeds geen bevervestiging, maar dat is slechts een kwestie van tijd. In 2017 zijn verse beversporen gevonden in Zeeland en nu is het afwachten of het een zwerver betreft die de provincie toch weer voor gezien houdt (zoals in 2014), of dat deze bever zich echt in Zeeland gaat vestigen.

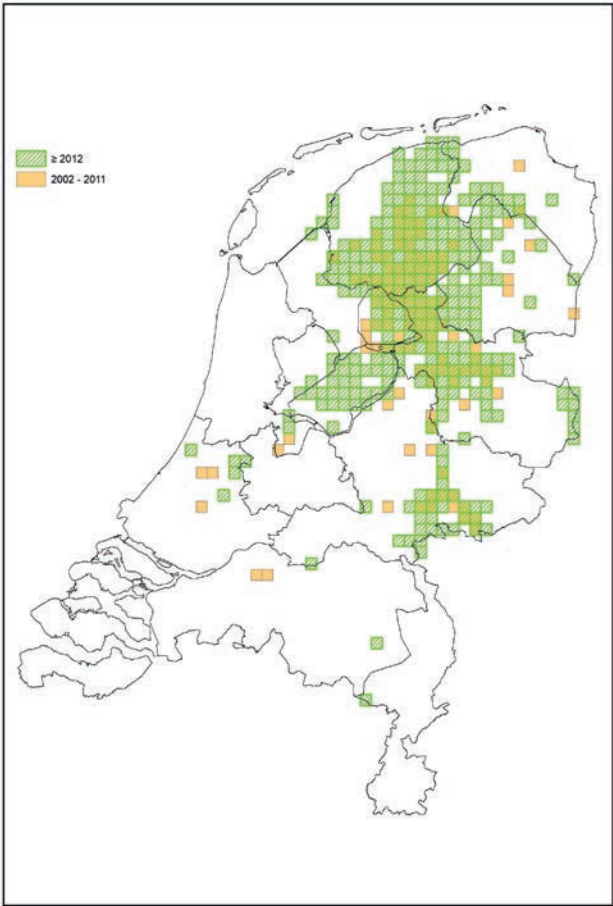
Figuur 3. Ontwikkeling in het aantal kilometerhokken met beversporen per provincie in de periode 1990-2015 (om de vijf jaar) en in 2016. Waar nodig zijn de gegevens van 2010 geïnterpoleerd.

Verspreiding otter

In figuur 4 staat de verspreiding van de otter weergegeven op het niveau van 5x5 km-hokken van 2002 tot en met begin 2017. De otter werd aan het begin van deze eeuw uitgezet in het Fries/Overijssels plassengebied. Vanuit dit uitzetgebied bevolkt de otter geleidelijk omliggende aangrenzende gebieden. Maar ook verder weg vestigen zich op kleine schaal uitgezette otters of nakomelingen van uitgezette otters. Ook volgden bij-plaatsingen in Friesland, langs de IJssel en in de Gelderse Poort. In vergelijking met vorig jaar is er weinig veranderd in het patroon van uitbreiding. Uitbreiding heeft afgelopen jaar met name plaatsgevonden aan de randen van de bekende grotere leefgebieden.

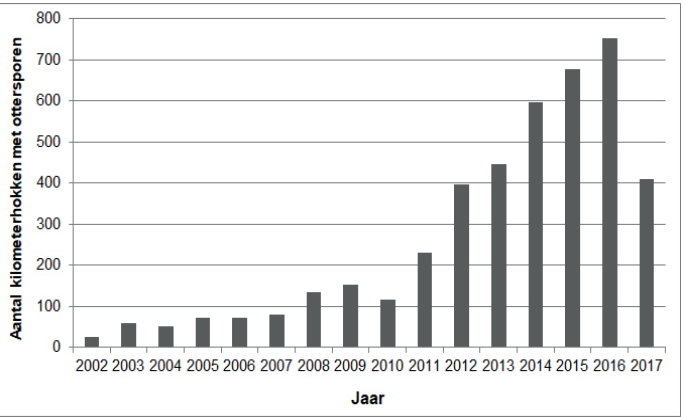
Toename in verspreiding otter

Net als de bever neemt de otter toe in verspreiding, uitgedrukt als aantal km-hokken met ottersporen (figuur 5) en daarmee hoogstwaarschijnlijk ook in aantal dieren (dit blijkt ook uit de resultaten van de genetische monitoring uitgevoerd door Alterra).

Figuur 4. Verspreiding otter 2002-begin 2017 op 5*5 km-hok niveau.

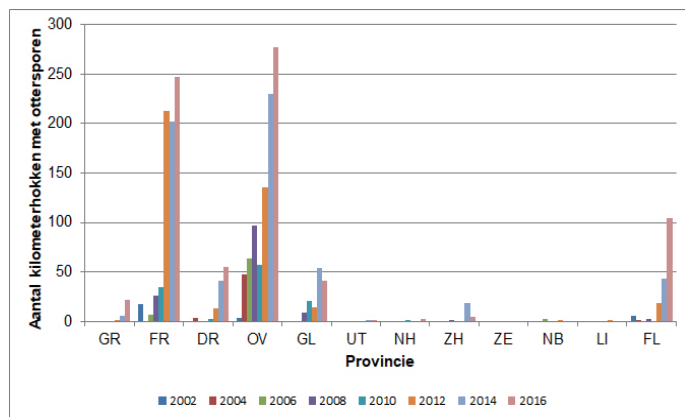
Hoewel bij de bever de kennis over het aantal bezette km-hokken compleet of nagenoeg compleet is, is dat bij de otter anders. De verborgen levenswijze zorgt ervoor dat het aantal km-hokken met otters onderschat wordt. Het aantal bezette km-hokken lijkt in 2017 in vergelijking met het voorgaande jaar afgenomen, maar hierbij moet rekening gehouden worden dat alleen de eerste paar maanden van 2017 in dit overzicht zijn opgenomen. Over de periode 2012-2016 is er een toename van 29% per jaar, wat vooral zo hoog ligt door de grote toename in 2012 (ruim 70%, wat mogelijk samenhangt met de start van het meetnet). In de laatste twee jaren is de groei afgenomen naar rond de 12% per jaar.

Figuur 5. Ontwikkeling in het aantal kilometerhokken in Nederland met ottersporen in de periode 2002-begin 2017.

NEM Verspreidingsonderzoek Bever en Otter

Overijssel en Friesland zijn nog steeds de provincies waar je de meeste km-hokken met sporen van otters aan treft (figuur 6). Andere provincies met veel sporen van otters zijn, in afnemend aantal km-hokken, Flevoland, Drenthe, Gelderland en Groningen. Het lijkt erop dat het aantal bezette km-hokken in Zuid-Holland flink is afgenomen, maar dit zal waarschijnlijk eerder veroorzaakt worden door het (nog) niet doorgeven van alle veldresultaten. Mogelijk speelt dit deels ook voor Gelderland. De grote toename in Flevoland geeft waarschijnlijk niet zozeer een toename weer in verspreiding van 2015 naar 2016, maar eerder een hogere dichtheid aan spraints (en otters?), waardoor ze gemakkelijker worden gevonden (persoonlijke mededeling Jeroen Reinhold). De absolute toename over de laatste vier jaar is het grootst in Overijssel, gevolgd door Flevoland en Drenthe. Kijken we over dezelfde periode naar de relatieve toename dan is die het grootst in Groningen, daarna volgen Flevoland en Drenthe (respectievelijk factor 22, 5, 8 en 4,2). De relatieve groei is het laagst in Friesland (factor 1,2).

Figuur 6. Ontwikkeling in het aantal km-hokken met ottersporen per provincie in de periode 2002-2016 (om het jaar).

Invoermodule otter

Afgelopen seizoen is de invoermodule voor het ottermeetnet in gebruik genomen. Met deze invoermodule wordt het in vergelijking met de formulieren een stuk eenvoudiger om de resultaten van je veldwerk door te geven en je krijgt overzichten van alle gegevens die je in je inventarisatiegebied hebt verzameld. Dat levert tegelijkertijd een aardige tijdwinst op, waardoor resultaten sneller beschikbaar kunnen komen. We willen die personen die nog geen gebruik maken van de invoermodule vriendelijk doch dringend verzoeken deze te gaan gebruiken.

Binnen het meetnet kunnen we nog hulp gebruiken bij het inventariseren van gebieden op de aanwezigheid van otters. Mocht je zin en in de winter tijd hebben om deel te nemen om dit magnifieke dier in kaart te brengen, meld je dan aan via onze [website](#).

Zonder de hulp van de vrijwilligers van CaLutra en de medewerkers van de waterschappen is dit meetnet niet mogelijk. De Zoogdiervereniging wil hen allen van harte danken voor hun inzet en hopen dat zij daarmee nog vele jaren met veel plezier door zullen gaan.

Auteur: Vilmar Dijkstra (Zoogdiervereniging).

Team Verspreidingsonderzoek Bever en Otter:
[Vilmar Dijkstra](#) (landelijk coördinator),
Neeltje Huizenga en Martijn van Oene.